

KADR

﴿ ۹۷ ﴾ سُورَةُ الْقَدْرِ

Bu Kadir sûresi, Ebuzer rivayeti üzere « **اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ** » sûresi de tesmiye olunur. Ebuhayyan:

«Ekser kavlinde medenîdir, «Maamafih Mâverdî aksini hikâye etmiş, Vâhidî de Medîne'de nâzil olan ilk Sûre olduğunu zikr eylemiştir.» diyor. Aynî buna Ebul'abbasın bilâ hılâf mekkîdir dediğini de ilâve ediyor.

Râzide ve nisaburîde mekkî, Keşşaf, Beyzâvî ve Ebüssüud ve daha bir takımlarında muhtelefün fiha diye

kayd etmişler. İtkanda da: «Bunda iki kavi vardı, ekseriyyet mekkî olmasıdır» demiştir. Buna dâir daha

ba'zı rivayet de gelecektir.

Âyetleri - Beştir. Mekkî ve Şâmîde altıdır. Farkı, üçüncü «Leyletülkadir», âyetidir.

Fasılası - ر harfidir.

Evvelki Sûreye münasebeti ondaki secde ve ıkerib emirlerinin bir ta'lıli sıyakında olmasdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
﴿١﴾ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِی لَیْلَةِ الْقَدْرِ ﴿٢﴾ وَمَا اَدْرِیْكَ مَا لَیْلَةُ
الْقَدْرِ ﴿٣﴾ لَیْلَةُ الْقَدْرِ خَیْرٌ مِّنْ اَلْفِ شَهْرٍ ﴿٤﴾ تَنْزَلُ
الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ فِیْهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ اَمْرٍ ﴿٥﴾ سَلَامٌ هِیَ
حَتّٰی مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٦﴾

Sh:»5965

Meali Şerifi

Elhak biz indirdik onu kadir gecesı 1 Ne bilirdi ki sana? ne kadir gecesı? 2 Bin aydan hayırdır o kadir

gecesi 3 İner peyderpey melâike ve ruh onda, izniyle rablarının her bir emirden 4 Bir selâmdır o tâ tan

atana kadar 5

1. ﴿ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ ﴾ Elhak biz indirdik onu -ya'ni oku da ancak bize secde ve ibadet et, çünkü

şanı azametimizle biz indirdik onu; o okunan Kurâni. Kudredi ilâhiyye her kuvvetin fekvında her kemali

câmi' olduğuna tenbih için azamet nunuyla « اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ » biz indirdik onu buyurulması münzilin

azametini ifade ederken münzelin şanına ta'zîmi de ifade eder. Münzelin ismi tasrih olunmıyarak « هـ »

zamiriyle iş'ar olunması dahi onun tasrihine lüzum olmayacak vechile zihinlerde ma'lûm bulunduğuna işaret

olma itibariyle şanınin yüksekliğine ikinci bir tenbih, sonra kadir gecesinde indirildiğini beyan ile kadir

gecesinin kadr-ü fazîleti anlatılması da yine onun kadr-ü şerefini tazvîhtir. « اِنَّا » aslı « اِنَّا » dır. «

اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ » fi'il ve fâil bir « اِنَّا » hukmü tahkîk ile tekid eder. « نَا » onun ismi olarak müsnedi ileyh, « اَنْزَلْنَاهُ »

cümlei fi'liyye olarak haberi olduğundan isim ve haber mecmuu olan « اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ » bir cümlei

fi'liyyeyi mütezammın bir cümlei ismiyyedir ki müsnedi ileyh olan mütekellim zamiri « نَا » bir mübteda bir

de fâ'il olarak tekerrür etmiş olmakla iç içe iki hukmü tezammun eden müekked bir kelâmdır. İlimi meânide

ma'lûm olduğu üzere bu kabîl cümleler kasır veya tekavvii hukm ifade ederler. Sade bir cümlei ismiyye bile

devam ve sübut ifade ettiğinden bu ve emsali cümleler inne ve cümlei ismiyye ve isnadın

tekerrürü

hasebiyle üç katlı bir te'kid ve makamına göre de kasr ifade eden pek muhkem cümlelerdir. « هـ »

zamirinin merci'ine gelince; cümhûri müfessirîn Kur'ana raci'dir demişlerdir. Buharîde mezkûr olan da «

ها » Kur'andan kinayedir. Râzî bunda müfessirînin icmâinı söylemiş. Cibrîle veya diğesine rücuunu

söyliyenler yok değilse de onları hılâf saymamıştır. Şihab, za'findan dolayı demiş ise de ma'na itibariyle

hakîkî bir hılâf add etmediği için olmak gerektir. Zira Kur'ana rücuu ile Cibrile rücuu birbirin müstelzim

demektir. Diğer vecihlerde, Kur'an külle ve ba'za dahi sadık olmak haysiyyetiyle «o Kur'an» mefhumuna

dahil olur. Âlûsînin nakl ettiği vechile Hattâbî « اِنَّا أَنْزَلْنَاهُ » zamiri Allah teâlânın « اِقْرَأْ »

kavline işaret olduğunu ve ondan dolayı bu Sûrenin ondan sonraya konulduğunu söylemiştir. Kazıy

Ebubekir ibnil'arabî de bunu beğenmiş «bu cidden bed'îdir» demiştir. « اِقْرَأْ », Kur'anın ilk nâzil olan

âyeti olduğu cihetle onun inzali Kur'anın indirilmeğe başlaması demek olacağı cihetle zamirin ona irca'ı da

hakikatte cumhur kavline muhalif olmaz. Ancak zamirin merci'i evvelki Sûrede geçmiş olmak itibariyle o

Kur'anı demek gibi lâfzan da sarîh olmuş olur. Ve inzali, inzale başlamakla te'vile hacet kalmaz. Çünkü

Kur'ana râci'dir diyenlerin bir kısmı şa'bîden merviy olduğu üzere inzale ibtida ile tefsîr etmişler ve

demişlerdir ki bütün Kur'anın mecmuu bir gecede değil, yirmi üç senede nucumen nâzil olduğu ma'lûm

bulduğundan « شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ » da olduğu gibi burada

da murad yirmi üç sene imtidat eden inzalin mebdeî olmak ıktiza eyler. Onun için zamirin evvelü mânezeli

olan « أَقْرَأَ » emrine ircaı aynî ma'nayı daha ibtidai inzal ile te'vile hacet bırakmayan güzel bir ma'na

olur. Ve Sûrenin mekkî ve medenî olması rivayetlerinin ikisine de tevafuk eyler.

Bundan başka Sûrenin medenî olması rivayetine göre

Sh:»5967

zihni âcizâne daha yakın görünen bir ihtimal vardır ki o da bu zamirin « أَقْرَأَ » sûresi nihayetinde «

لَعْنٌ لَّمْ يَنْتَهَ لَنْسَفَعًا بِالنَّاصِيَةِ » kavlindeki sefa raci' olarak o va'din Bedir de

incazına işaret olmasıdır. Bu surette Ebuçehlin o yalancı, canî kafasının kesilip Cehenneme doğru

sürüklendiği Bedir nusratının nüzulüne işaret olarak «

«وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَى الْجَمْعَانِ»

ma'nasında olmuş olur. Yevm, geceye de şamil olduğu cihetle bundan Bedir vak'ası kadir gecesinin

sabahında olduğu ve o va'di celîlin incazı yevmelfürkan olan o günün gecesinden başladığı da anlaşılır «

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ

الهُدَى وَالْفُرْقَانَ

» âyeti de bu ma'na ile tefsir olunabilir. Çünkü Bedir vak'ası da Şehri remezanın on yedinci günü olmuştur. Ve Âlûsinin kayd ettiği vechile leylei kadir Ramazanın on yedinci gecesi olduğu, çünkü Bedir vak'ası onun sabahında vuku' bulduğu Hasenden de rivayet edilmiştir. Şu kadar ki bu ancak Sûrenin medînede nüzulü rivayetine göre sahih olabilir ve ekseriyyetin muhtarına göre kadir gecesinin Remezanda olması münâfi olmaz. Fakat bir hayli hadislerin delâletine nazaran Ramazanın aşri ahîrinde aranması ve en ziyade yirmi yedinci gece olması hakkındaki rivayetere tevafuk etmez. Mekki olması rivayetine de uymaz. Medenî olmasını tercih edenlerin asıl vechi de bu olmak gerektir. Maamafih Cuma gününde icâbet saatinin gizlendiği gibi leylei kadrin de bütün sene içinde gizlenmiş olduğu, bilhassa Ramazanda ve bahusus aşri ahîrinde teklerde veya çiftlerde bahusus yirmi yedisinde olması da ağılebi ihtimal bulunduğu hakkındaki en sağlam rivayet mülâhaza edilince kadir gecesi Bedir gecesinden ibaret demek değil, lâkin bedir gecesi kadir gecelerinden biri idi, o sene kadir Ramazanın on yedisine musadif olmuştu diye anlamak daha doğru olur. Şu halde bütün akvale hılâfsız olarak şamil olacak vechile en kat'î ve müttfekun aleyh olan ma'na, zamirin kü'l veya ba'z mutlak Kur'ana ircaıdır.

« أَقْرَأَ » veya Bedir de bu ma'na dahilinde birer ihtimali karîbdirler.

İnzalin ma'nasına gelince: İbni Cerîr ve sâirede mezkûr olduğu üzere ekser rivayet tefsirleri İbni

Abbastañ Őu ifadeleri nakletmiřlerdir:

1- İkrimedden: Kur'an hepsi bir cümle olarak Ramazanda İylei kadirde Dünya Semaya indi, sonra Allah,

Arzda bir Őey ihdas etmek, vahy eylemek murad ettikçe ondan indirdi tâki cem' etti.

2- Hakîm İbni Cübeyrden: Kur'an bir gecede semai ulyadan Semai Dünyaya cümlei vâhide olarak indi,

sonra senelerde tefrîk olundu ve İbni Abbas: « فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ » âyetini okudu,

müteferrikan nâzil oldu dedi.

3- Saıyd İbni Cübeyrden: Kur'an, cümlei vâhide olarak İylei kadirde Semai Dünyaya indi de mevaki

nücumda oldu, Allah onu Resûlüne ba'zısı ba'zısı ardınca indiriyor du diyüp sonra okudu: «

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ
لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا

4- Kur'an cümleî vâhide olarak indi, Semai Dünyada beyti izzete konu ve onu Cibril aleyhisselâm

Muhammed sallâllahü aleyhi veselleme ibadin kelâmının ve amellerinin cevabiyle indirdi. Aynînin Buharî

şerhinde ifadesine göre cümleî vâhide olarak leylei kadirde Levhı mahfuzdan Semai Dünyaya indirildi de

beyti izzete konu, Cibril aleyhisselâm onu sefereye imlâ etti, sonra da Cibril onu Peygambere nücumen

indiriyordu. Evveli ile âhiri beyni yirmi üç sene oldu. İbni Cerîrde şa'bîden de iki rivayet vardır:

1- Bize bâliğ oldu ki: Kur'an cümleî vâhide olarak Semai Dünyaya indi.

2- Kur'anın evveli leylei kadirde indi. Onun için tefsirlerde başlıca bu iki vech üzere yürümüşlerdir.

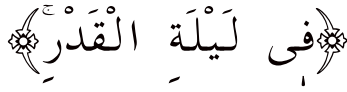
Evvelkisinde

Sh:»5969

zamir Kur'anın küllüne râci' ve inzal, ma'ruf olduğu üzere defaten indirmek ma'nasında, ikincisinde ise

ibtidai inzal ma'nasına olmuş bulunuyor. Zamirin « اِقْرَأْ » emrine gönderilmesi de bu ikinci ma'nayı daha

vâzih ve hiç te'vilsiz olarak ifade etmiş oluyor. Üçüncü olarak arz ettiğimiz vechile sefa gönderilerek Bedre işaret olması da medenî olması rivayetine göre en yakın ve en münasib bir ma'na görünüyor. Kur'ana nisbet olunan inzalin ma'nası sûrei Bekarenin başında da geçtiği üzere âlemi gayıbden âlemi şهادete izhar demek olduğu için Kur'anda istikbale müteallık olarak iyrad edilen bir va'd-ü va'din incazı, haber verilen bir hâdisenin fi'le çıkarılması ma'nasına da sadıktır.

Kadir gecesinde -ya'ni kadir gecesi indirdik, yâhud kadir gecesi

hakkında indirdik. Çünkü ba'zıları zamiri bu Sûre ma'nasına Kur'ana irca' ederek bu Sûreyi kadir gecesi hakkında, ya'ni kadir gecesinin şeref ve fazîletini beyan için indirdik mealinde tefsir etmişlerdir ki hazfî muzafe veya « فِى » yi sebebiyyete haml eylemişlerdir demek olur. Gerçi bundan sonraki âyetler kadir gecesinin hayr-ü fazîletini beyan için sevk olunduğu cihetle bu Sûrede bu ma'na da yok değildir. Fakat bu âyeti buna haml etmek nâkıstır. Zira doğrudan doğru zarfiyyet mümkün iken sebebiyyete veya hazfî muzafa gitmek hılâfî zâhir olduğu gibi, Sûrenin asıl sevkı doğrudan doğru gecenin kadrinden evvel onda indirilmiş olan münzelin, ya'ni zamirin merciinin kadr-ü şerefini beyan için olmak lâzım gelir. Yoksa o Kur'anın kadir gecesinde indirildiği söylenmeden doğrudan doğru kadir gecesinin fazîletini beyana geçildiği surette kadir gecesinin en büyük feyzinden sükût edilmiş olacağı gibi Sûrenin mâkabline münasebeti gözetilmemiş,

tertibde buraya konulmasının hikmetine işaret edilmemiş olur. Evvelki ma'nada

Sh:»5970

ise Sûrenin sevki balâda kiraeti emr olunan Kur'anın kadrini beyan için olup gecenin kadri onun zımında

bundan sonraki âyetlerin mâsîka lehi olduğundan gerek makabline gerek maba'dine münasebeti tamdır.

Onun için rivayetten de dirayeten de muavvel olan vecih evvelkisidir.

Kadir, « قَدَرٌ • يَقْدِرُ » fi'linin masdarı olarak esasî güç yetirmek demek olup hukm-ü kaza, takdir,

şeref-ü azamet ve tazyîk ma'nalarına gelir. Râzî der ki kadr-ü kader birdir. Ancak sükûn ile masdar, feth ile

isimdir. Leylei kadir denilmesinde de müfessirîn bu ma'nalardan her birine göre bir kaç vecih beyan

etmişlerdir.

BİRİNCİSİ, İbni Cerîrin Mücahidden nakl ettiği vechile hukûm gecesi demektir ki sûrei Dühanda «

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ
أَمْرٍ حَكِيمٍ» buyurulduğu üzere her hakîm emrin, ya'ni takdîri ilâhîde hukm olunmuş umurun yâhud

bir çok umura hâkim büyük muhkem emirlerin fark edildiği, ayırd olunduğu mubarek gece demektir. Zira ekser müfessirinin kavlince o leylei mubareke leylei kadirdir. Şa'banın nisfi gecesi olan leylei berat diyenlere göre de orada söz geçmişti bak. Bu ma'na ile çokları leylei kadir demek leylei takdir demek olduğunu söylemişlerdir. Lâkin eşyanın umur ve ahkâmın mekadîr ve ekvatını ta'yin ma'nasına asıl takdir ezelf olduğu cihetle burada murad o hukûm ve takdirin ızhar ve infazı ile hukûm ve kaza olmak lâzım gelir.

Âyette « يَفْرُقُ » buyurulması da buna delâlet eyler. Kader ve kaza yekdiğeri ma'nasına da kullanıldığı

için ba'zıları kaza, ba'zıları da hukûm diye ifade eylemişlerdir. Bunu bir sene zarfındaki âcal ve erzak gibi

umurun kazası diye takyid ederek ta'rif etmek ba'zı rivayete binaen şayi' olmuş ise de «

كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٌ » den zâhir olan yalnız bir sene ile mukayyed değil, bir çok senelere ve asırlara

ve devirlere tealluku olan umurı mühimme ve muazzamadır. Meselâ Kur'anın

Sh:»5971

nüzülü senelerce imtidadı mukadder, ahkâmı kıyamete kadar a'sar ve ahkabe hâkim, risalet kezâlik, Bedir,

bütün fütuhâtı islâmın mebdei olan bir zafer. Kadir gecesinin asıl kadri de böyle feyzi şamil hakîm emirlerin

infaz olunduğu hukm-ü kaza gecesi olmasındadır.

İKİNCİSİ, Zührîden merviy olduğu üzere kadir, bizim de kadr-ü haysiyyet ta'bir ettiğimiz vechile şeref ve

azamet ma'nasına olmasıdır ki azamet ve şeref gecesi demek olur. Çünkü «

« خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ » dir.

ÜÇÜNCÜSÜ, tazyîk ma'nasına olmasıdır ki tazyîk gecesi demek olur. Zira o gece inen Melâikeye Arz dar

gelir denilmiştir. Bu bize şunu ifade eder ki büyük; şerefli vukuatın zuhuru sonundaki hayr-ü selâmetin

azameti nisbetinde büyük bir şiddet ve tazyîk ile alâkadardır. Netekim Kur'anın nüzulü de Melekin şiddetli

tazyîki ile başlamıştı. Şu halde leylei kadirde bu üç ma'nanın üçü de var demektir. Bu Sûrede «

« لَيْلَةُ الْقَدْرِ » unvanının üç defa zikr edilmiş olması da buna bir işarettir. 2.

« وَمَا أَدْرِيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ » ve ne bildirdi? Sana ne kadir gecesi? -Yâhud bildin mi

nedir kadir gecesi; ya'ni o kadir gecesi öyle büyük bir gecedir ki sırf senin kendi dirayetine kalsa idi onun

mahiyetini, kadrinin derecesini bilemezdin, fakat o ineni biz, rabbın indirdiğimiz gibi bunu da bervechi âfî

biz bildirdik. Bu şöyle de ifade olunabilir: Bildin mi hem ne kadir gecesi? 3. « لَيْلَةُ الْقَدْرِ »

kadir gecesi -bu, âyetleri altı sayan mekkî ve şamîde bir âyettir. « خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ » bin

aydan daha hayırlıdır.- O gece amel ve ibadet ve mücahede ile irilecek olan hayr-ü sevab, onsuz bin ay

amel ile kazanılacak olan hayr-ü sevabdan daha çok, daha ziyade hayırlıdır. Bir had ve mikdar ile ta'yın ve tahdid edilmeyecek kadar çok hayırlıdır. Artık ne kadar daha çok

Sh:»5972

hayırlı olduğunu Allah bilir. Bu mahza Allah teâlânın Muhammed ve ümmetine bir fazl-ü ihsanıdır. Bu tafdil için asgarî olarak bin adedinin miqyas gösterilmesi tahsis için değil, teksir içindir. Böyle iken bin seneden

veya bin asırdan denilmeyip de « **أَلْفِ شَهْرٍ** » diye bilhassa ay ile ifade olunmasının vechine

gelince bu hususta bir kaç rivayet vardır: -1) İbni Münzirin ve İbni ebî Hâtimin ve Sünende Beyhekînin

Mücahidden rivayet ettikleri vechile: Hazreti Peygamber sallâllahü aleyhi vesellem Benîsraîlden bir erin

Allah yolunda bir ay silâh giyinmiş olduğunu anlatmıştı, müslimanlar buna teaccüb ettiler ve amelleri

kendilerine pek kasır göründü. Allah teâlâ da bu Sûreyi inzal buyurdu. -2) İbni ebî Hâtimin Aliy ibni

Urveden rivayetine göre: Resûlullah sallâllahü aleyhi vesellem bir gün benîsraîlden dört kişinin seksen

sene Allaha ibadet edip tarefetül'ayn ma'siyette bulunmadıklarını anlatmış, Eyyübu, Zekerıyyayı, Hazkıyl

ibni acûzu, Yuşa' ibni Nunu zikr eylemişti. Ashabı kiram buna teaccüb ettiler. Bunun üzerine Cibril gelip Ya

Muhammed! ümmetin o bir kaç neferin seksen sene ibadetinden teaccüb ettiler. Allah teâlâ sana ondan

daha hayırlısını inzal buyurdu diye, « **إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ** » ilh... okudu da işte bu senin ve ümmetinin teaccüb ettiğinizden daha hayırlıdır dedi, Resûlullah da mesrur oldu -3) İmam Mâlikin Müvetta'da zikr ettiğine göre, Resûlullah'a ümmetlerin omürlerini kısa add ederek başkalarının uzun omürde yaptıkları amellere yetişememelerinden endişe etmişti. Allah teâlâ da ona leylei kadri verdi ve onu diğer ümmetlerin bin ayından daha hayırlı kıldı. Bu rivayetlere göre bin ayın tahsisi seksen küsur senenin bu ümmet içinde bir insan için ekseriyet itibariyle uzun bir omür olmasına işaret demek olur. -4) Tirmizî ve İbni Cerîr ve Hâkim ve Taberanî ve İbni Merdûye ve Delâilde Beyhekî, Kasim ibni Fadlî haddanî tarikıyla

Yusûf

Sh:»5973

İbni Sa'd (ba'zılarında Yusûf ibni Mâzin, İbni Cerîr de İsa ibni Mazin) den Hazreti Hasen ibni Aliy radiyallahü anhümaya isnad edilen bir hadîs rivayet eylemişler: Yusûf ibni Sa'd demiş ki: Muaviyeye biatten sonra Hasen ibni Aliye bir recül kalktı da mü'minlerin yüzlerini kararttı yâhud ey mü'minlerin yüzlerini karartan! Dedi. (İbni Cerîrin lâfzında: İsa ibni Mâzin dedi ki: Hasen ibni Ali radiyallahü anhe: Ey mü'minlerin yüzlerini karartan kalktın da şu recüle, ya'ni Muaviye ibni Ebîsüfyana biyat ettin! Dedim) bunun

üzerine Hazreti Hasen şöyle dedi « رَحِمَكَ اللَّهُ » bana itab etme, çünkü Peygamber sallâlahü

aleyhi vesellem Hazretlerine rüyada Benûmeyye minberi üzerinde gösterildi, bu fenasına gitmişti, bunun

üzerine nâzil oldu: « أَنَا أَعْطَيْتُكَ الْكَوْثَرَ » Ya Muhammed! ya'ni Cennete bir nehir, hem de

«

أَنَا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَمَا أَدْرِيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ لَيْلَةُ
الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ يَمْلِكُهَا بَنُوَامِيَةَ يَا مُحَمَّد

gecesi Benûmeyyenin melik olacağı bin aydan hayırlıdır Ya Muhammed» ve bunu rivayet eden Kasim,

filvaki' Benûmeyyenin mülkünü hesab ettik bin ay ediyor, ne ziyade ne eksik dedi, demişlerdir. Buna göre «

خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ » Emeviyye Devletinin müddetine ve aynî zamanda onun da bir hayır

olduğuna işaret etmiş ve gâibden haber veren bir mu'cizeyi de tezammun eylemiş oluyor. Hazreti

Peygamberin minberi Medînede konulmuş olduğu için bazıları bundan Sûrenin medenî olduğuna istidlâl

olunacağını da söylemişlerdir. Bir takımlarının zann etmek istedikleri gibi Emevîlerin mutlâka aleyhinde

değil, onlara hayır isbat etmiş olmak itibariyle lehlerinde demek olan bu hadîsin sıhhati tesbit edilebilmiş

olsa idi « أَلْفِ شَهْرٍ » in ma'nasını ve vechi tahsisini tefsir için en vâzih bir delil olurdu. Lâkin sıhhati

tesbit edilememiş, ancak zayıf mı? Yoksa münkermi olduğunda ihtilâf edilmiştir. Tirmizî der ki: Bu bir hadisi

garibdir, biz bunu ancak bu vech ile tanıyoruz: ve Kasim ibni Fadl hadîsinden Yusûf ibni Sa'dden «bir de

Kasim ibni

Sh:»5974

Fadilden, Yusûf ibni Mâzinden denilmiř, Kasim ibni Fadli Haddanî Sikadır. Yâhya ibni Saiyd ve

Abdürrahman ibni Mehdî onu tevsik etmişlerdir. Fakat Yusûf ibni Sa'd meçul bir recüldür. Biz ise bu hadîsi

bu lâfz ile ancak bu vecihten tanıyoruz **اه**. Bunun hulâsasî Dürri mensûrda da zikr olunduğu üzere zayıf

demektir. Süyutî İtkanda der ki: Bu hadîs ile Sûrenin medenî olduğuna istidlâl olunuyorsa da müzenî bu

hadîse münker demiştir **اه**. Maamafih Âlûsinin naklettiđi vechile Hatîb, İbni Abbastan da ve keza ibni

Müseyyebden de řu lâfz ile tahrir eylemiş: Nebiyyullah sallâllahü aleyhi vesellem dedi ki: «

أَرَيْتُ بَنِي أُمَّةٍ يَصْعَدُونَ مِنِّبْرِي فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيَّ فَأَنْزَلْتُ أَنَا

« أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ » bana rü'yada Benûmeyye gösterildi minberime çıkıyorlardı, bu

bana ağır geldi, bunun üzerine « أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ » indirildi ve Celâli süyutî

Dürri mensûrde bunu dahi zikr ettikten sonra «řu halde müzenînin o hadîs münkerdir kavlinde bence

tereddüd vardır» diye inkârdan sarfı nazar edecek za'f ile iktifa etmek istemiştir. İbni Cerîrde «

« أَلْفِ شَهْرٍ » in tefsirinde gerek Benîsrâil âbidi ve gerek bu Emeviyye hadîsi rivayetini dahi zikr

ettikten sonra bu akval içinde tenzilin zâhirine en yaraşan kavil leylei kadirde amel, leylei kadir bulunmıyan bin ay amelden daha hayırlıdır diyenlerin kavlidir. Diğer kaviller bir takım maani bâtile da'valarıdır ki onlara ne haberden ne akıldan ne de tenzilde mevcut bir delâlet yoktur, diye karar vermiştir. Böyle karar vermek ise rivayet ettiği o haberleri redd-ü inkâr demek olduğu cihetle bu da müzenîye iştirâk eylemiş demektir.

Tarihe müraceat edildiği surette de ilk bakışta hesabca bir tehalüf görünür. Zira bin ay seksen üç sene dört ay eder. Halbuki Hazreti Hasenin emri Hazreti Mu'aviyeye teslimi tarihi olan kırk bir senesi Rebi'ülevvelinden veya Rebi'ülâhirinden veya cumadelûlâsından itibaren

Emevîlerin

Sh:»5975

sonuncusu olan ikinci Mervanın katledildiği yüz otuz iki senesi âhirine kadar sayıldığı takdirde Emeviyye mülkünün müddeti doksan bir sene on ay yâhud dokuz yâhud sekiz ay eder ki bin yüz yâhud bin yüz bir yâhud bin yüz iki aya bâlig olur. Şu halde arada lâekal yüz ay kadar bir fark var demektir. Maamafih bu babda salâhiyyetdar olan İbni esîr ve Kazıy cemâlüddîn ve Ebülfida gibi müverrihler bu farkın ehemmiyyeti

olmadığına kail olarak mezkûr hadîsi kabul edip nakl eylemişlerdir. Netekim Ebûlfida şöyle der: Benî

ümeyye hulefası on dördtûr evvelleri Mu'aviye ibni Ebi süfyan ve âhirleri mervanî ca'dîdir ve mülklerinin

müddeti doksan kûsûr senedir. Bu ise takriben bin aydır. Kazî Cemalüddîn ibni vasıl rahmetullah derki: İbni

esîr, tarihinde şöyle demiştir. Hazreti Hasen Kûfeden yürüdüğü zaman ona bir recul ârız oldu da, ey

mü'minlerin yüzlerini karartan = ya müsevvide vücuhilmü'minîn! Dedi, o da bana levm etme çünkü

Resulullah sallâllahu aleyhi veselleme menamında gösterilmiş idiki Benî ümeyye onun minberine recülen

ferecülen çıkıyor. Bu onun fenasına gitti, bunun üzerine Allah teâlâ inzal buyurdu «

« اَنَا اَعْطَيْتُكَ الْكَوْثَرَ » ve «

« اَنَا اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ. وَمَا اَدْرِيكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ. لَيْلَةٌ

« اَهـ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ اَلْفِ شَهْرٍ » . görölüyor ki: bu müverrihler buna i'tiraz etmeyip elfi

şehrin takribî surette benu ümeyyenin mülküne işaret olmasını kâfi görerek hadîsi tarih noktai nazarından

kabul eylemişlerdir. Buna göre asıl maksad mefhum, adedi tahkîk değil, benu ümeyye mülkünün mahdûd

olan hayriyyetine ve müddetine takribî bir işaret ile Peygambere verilmiş olan kadir gecesinin gayri

mahdud olan hayrını beyandır demek olur. Müverrihler zayıf olan rivayetleri de kayd ede geldikleri cihetle

bundan haddi

Sh:»5976

zatinde hadîsin sıhhatini kabul lâzım gelmezse de tarih noktai nazarından edilecek i'tiraza bir cevap teşkil etmek i'tibariyle bunun bir ehemmiyeti bulunduğu da inkâr olunamaz. Bu i'tibar ile hadîsi mezkûr münker sayılmamak lâzım gelir. Ancak Tirmizînin Kasim ibni fadl, sikadır demesine, onun ise Beni ümeyye mülkünün ne ziyade ne eksik bin ay olarak hıساب edilmiş olduğunu söylemesine nazaran bunun takrîbi değil, tahkîk olması iktıza eder. Şu halde müverrihlerin sözü ile bunu nasıl te'lif etmeli veyâhud hangisini tercih eylemeli suâli varid olur.

Bizim kanaatimize göre muhaddisin mevsuk bir muhaddis olmak i'tibariyle tahkîki, müverrihin müverrih olmak i'tibariyle takrîbinden daha mürecceh olmak lâzım gelir. O halde ma'lûm olan tarihe karşı bunun vehi ne olabilir? Bunda fikrimizce üç vecih muhtemeldir:

BİRİNCİSİ, hadîsin ba'zı rivayetinde « **يَصْعَدُونَ عَلَى مَنْبَرِهِ** » ba'zı rivayetinde « **يَنْزُونَ عَلَى مَنْبَرِهِ** » lâfızlariyle ifade edilmiş olduğuna göre mazmunu Benî ümeyyenin minbere çıkışı, ya'ni mülkte terakkîsi müddeti üzerindedir. Bu ise Hışam ibni Abdilmelik ile nihayet bulmuş, ondan

sonra ki sekiz sene devri inkıraz, ya'ni minberden iniş zamanı olmuştur. Hazreti Mu'aviyenin istiklâli kırk bir sene cümadelûlâsında, Hişamın vefatı yüz yirmi beş senesi rebiülevvelinde olduğuna göre mecmuu seksen üç sene on ay eder. Bundan ikinci Muaviyenin isti'fası ile Mervanın cülûsuna kadar geçen fasılai zaman gibi beş altı ay müddet tarh edilince mütebakî tam seksen üç sene dört ay kalırki bu da Kasimin dediği gibi ne ziyade ne eksik olarak tam bin ay eder.

İKİNCİSİ, mecmu müddet olan doksan iki seneden Yezîdin vefatı üzerine Abdullah ibni zübeyr

Hazretlerinin mu'arız olarak hılâfeti müddeti olan dokuz seneye

Sh:»5977

yakın zaman da Emeviyyenin istiklâlinden tarh edilmek lâzım geleceğine de işaret olabilirki bu da alettahkîk gün hisabiyle tetkîk olunsa aynî neticeye varılabilir.

ÜÇÜNCÜSÜ, Emeviyye mülûkü içinde birinci Yezîdin zamanında Hazreti Hüseyin şehid edilmesi,

dokuzuncuları olan ikinci Yezîd ibni abdilmelikin, on birincileri olan ikinci velîd ibni Yezîd ibni abdilmelikin,

on birincileri olan ikinci velîd ibni Yezîd ibni abdilmelikin fisk-u fücurları hasebiyle hayırsızlıkla ma'ruf olan sekiz kûsûr sene müddetleri doksan ikiden tarh edildiği surette de seksen üç sene kûsûr ay kalırki bu da aynî netice demektir. Şu halde bin ay ile iktifa olunması bu üç ihtimalden birine ve hattâ her birine işaret olacağı cihetle elfi şehir takrîbî değil, tahkîkî olarak bu husustaki istikbali bütün inceliğiyle ifade eden bir vahyi mu'ciz olmuş olur. Bu surette Râzînin hikâye ettiği vechile Kazîy abdülcebbarın bervechi âtî i'tirazı da vârid olmaz.

Kazîy Abdülcebbar zikr olunan rivayete ta'n ederek demiştirki: bu bin ayın beni ümeyye eyyamı olması ba'iddir. Çünkü Benî ümeyye eyyamı mezmumdur. Allah tealâ kadir gecesinin fazîletini zikrederken öyle mezmum olan günlerle mukayese ederek zikretmez ^{هـ}هـ. Ya'ni « خبیر » ismi tafîd olduğu için bin aydan daha hayırlıdır demek o bin ayın da hayır olmasını ıktıza eder. Bu ise Benî ümeyye günlerinin zemmi değil, medhi demek olacağı cihetle yakışmaz diye ta'n eylemiştir. Râzî de buna karşı demiştirki: bu ta'n, zayıftır, Zira Benî ümeyyenin eyyamı saadeti Dünyeviyye i'tibariyle büyük günlerdir, Onun için Allah tealânın şöyle demiş olması mümteni' olmaz. «ben sana bir gece verdimki saadeti dîniyye i'tibarisinden çok daha hayırlı ve efdaldır. ^{هـ}هـ. Filvaki' Benî ümeyye günlerinin Resulullah'a hoş gelmiyecek, fenasıha gidecek mesavîsi, şer cihetleri de bulunmakla beraber

Sh:»5978

büyük fütuhâtı ve islâmın o sırada geçirmekte olduğu tefrika ve ihtilâl buhranlarının önüne geçerek vahdetinin iadesi gibi dinî, dünyevî hayr-ü saadet ciheteri de çok olduğu inkâr olunamaz. Elfi şehir hakkında bizim arz ettiğimiz mülâhazaya göre ise şer cihetleri tarh-u tayy olunarak öyle hayrı ihtiva eden aylarla iş'ar edilmiş olduğu cihetle zikr olunan ta'n ve i'tirazın vârid de olmayacağı anlaşılır. Ve filhakikâ leyle'i kadir gerek meşhuru vechile Kur'anın ilk nâzil olduğu Nübüvvet gecesi olarak mülâhaza edilsin gerekse Bedr gecesi olsun iki takdirde de onun nice nice asırlara devletlere hâkim olan hayr-ü bereketi benûmeyye devletinin en hayırlı eyyam ve şühurundan daha hayırlıdır. Onların hayırlı günleri de bin ay kadar olacaktır denilmekte vâzih bir ma'na ve mu'cize bulunduğunu inkârın ma'nası yoktur. Sonra bunu bir takımlarının zannettiği vechile Benûmeyyenin sırf aleyhine telâkkî etmek de doğru olmayacaktır. Bununla beraber hadîsin rivayetten sıhhati tevsik edilemeyip naklî kıymeti binnetice Tirmizinin dediği gibi zayıf olmaktan kurtarılamadığı cihetle tefsiri yalnız buna ibtina ettirmek de doğru olamaz. Onun için en güzel ma'na bu rivayetlere ihtimal ile beraber İbni Cerîrin dediği gibi mutlak olarak leylei kadirde amel, leylei kadirde bulunmayan bin ay amelden daha hayırlıdır diye anlamaktır ki bu da onun hayriyyeti gayri mahdud

olduğunu beyan ile Peygamber ve ümmetine bir tebşiri mahsustur. Şimdi onun hayriyeti şöyle beyan

olunuyor:

4. ﴿تَنْزَلُ﴾ -Fi'li muzari' aslı tetenezzülüdür. Ya'ni iner de iner: peyderpey iner

﴿وَالرُّوحُ فِيهَا﴾ ve Ruh onda- Şihabın beyanına göre bu «

﴿الْمَلَائِكَةُ﴾ Melekler «فِيهَا» zamirinde iki vecih vardır.

Sh:»5979

BİRİSİ, leyleye râci' olmasıdır ki bu surette Ruh, melâikeye ma'tuf olarak; o gecede Melâike ve Ruh

peyderpey iner demek olur, zâhiri de budur.

İKİNCİSİ, Melâikeye râci' vâv da haliyye olmaktır ki Ruh içlerinde olarak Melâike iner demektir. Ekser

müfessirinin kavline göre Ruhtan murad Cibrildir. Ba'zıları da Ruh büyük bir Melektir ki Semavat ve Arzı

yutsa ona bir lokma olur demişler. Burada « وَلَا تَأْتَسُوا مِنْ رُوحِ اللَّهِ » gibi revh-u

rahmet ma'nasına olduğunu da söylemişlerdir ve daha muhtelif kaviller vardır. Ammede, sûrei Mearicde,

sûrei İsrada « قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي » âyetinde geçen tafsilâta da bak. Her halde bundan

ruhun Melâikeden ehass olduğu anlaşılır. Bazıları bunların Semai Dünyaya indiğini söylemişlerse de

zâhir, Arza ve Kadre mazher olan kimselere inmeleridir. ﴿بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾ rablerinin izniyle -inerler,

âyette rab, müfred, muzafı ileyhi olan hüm zamiri cem'idir. Lisanımızda rablerinin diye tercemesinde rab,

cemi' imiş gibi bir iltibas hasıl oluyor. Yanlış anlaşılmasın, murad kendilerinin rabbi olan Allah teâlânın

izniyle inerler demektir. « وَمَا نُنزِّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ » buyurulduğu üzere Melâikenin

nüzülü Allahın emriyle olduğu ma'lûm iken bunu tasrihin fâidesi bu işin bilhassa ehemmiyet ve azametine

tenbihtir. ﴿مِنْ كُلِّ أَمْرٍ﴾ her emirden -bu « من » makabline de maba'dine ve müteallık

olabilir. Evvelkine göre ecliyye olarak « تَنْزِيلٌ » ye müteallık, ya'ni o gece infazına takdir, tealluk eden her

emir için demektir deniliyor. Maamafih izne müteallık olması daha yakındır. Hep hayra müteallık veya dîne

ve Dünyaya müteallık infaz olunacak her emirden iznile demek olur ki bu surette izni tasrihin asıl hikmeti bu

ta'mim olduğu da anlaşılır. Zira bu gece ilerisi için hâkim her türlü mukadderatın ta'yin ve tefriki gecesi

olduğundan sair evkatta olduğu gibi sade bir emri mahsusa müteallık

izn ile değil, her emirden izn ile inerler. « قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي » mucebince, ruh emri rabbanîden olduğu cihetle burada « مِنْ كُلِّ أَمْرٍ », ruhun Ruhı a'zam ve Melâikenin nüzulü de o

Ruhı a'zamin nüzulü maiyyetinde olduğunu ma'nen bir beyan gibi de olur. «

« يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ »

mazmunu olmak da melhuzdur. Ruhun Cibril ile tefsiri bu ma'naların hepsine salihdir. Ancak her emrin

hayr-ü şerre de umumu ihtimaline karşı kadre mazher olacaklar hakkında şer ihtimalini def için

buyuruluyor ki 5. ﴿سَلَامٌ﴾ bir selâm -ya'ni mahzı selâmettir. Yâhud tarafı ilâhîden bir selâmdır.

Melâike mü'minlere selâm verir dururlar, « مِنْ كُلِّ أَمْرٍ » buna merbut olduğuna göre her emirden,

korkulu her şeyden selâmettir. Yâhud selâmet müjdesi, selâmet tebliği olan bir selâmdır. ﴿هِيَ﴾ o

gece ﴿حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ ta fecrin tulûuna veya tulûu zamanına kadar- daha Türkçesi tan

atıncıya, sabah oluncıya kadar. Bu ma'haya göre « سَلَامٌ » mukaddem haber, « هِيَ » muahhar

mübtedadır. Bu takdirde « سَلَامٌ » da vakf edilmemek lâzım gelir. Lâkin bundan başka İbni Abbastan

merviy olarak « سَلَامٌ » üzerine vakıf da tecvîz edilmiştir ki bu surette selâm mahzûf mübtedanın haberi

olarak « هِيَ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ » mealinde bir cümle, «

﴿هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾ de mübteda ve haber olarak ayrı bir cümle olmuş olur. Masdarın

ma'mulünü takdim câiz olmadığı hakkındaki ka'idei nahviyye ile olan itiraza zarfların bundan istisnâsiyle

cevab verilmiş olduğu da meşhurdur. Bununla beraber bize öyle geliyor ki burada selâm, «

قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ» kavlindeki selâm gibi haberi mahzuf mübteda yâhud min külli

emr mukaddem haber olarak Melâikeden veya doğrudan doğru tarafı ilâhîden selâm olmak üzere bir

cümlei mu'teriza olması münakaşaya hiç mahal bırakmaz ve her hangisi olursa olsun asıl murad kadir

gecesinin mutazammın olabileceği bir tazyik mefhumundan veya emrin umumundan dolayı Peygamber ve

ümmetine bir şerr-ü zarar

Sh:»5981

ihtimalini def ile mahza hayr-u selâmeti takrir ve tebşirdir. Taybî gibi ba'zıları « سَلَامٌ » da vakfî tecviz

etmemişler ve demişlerdir ki: Bu surette « هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ » beyanının bir fâidesi

olmaz. Çünkü her gecenin sabaha kadar olduğu ma'lûmdur. Fakat bunda da o fevkal'âde olan hayr-u

selâmetin ba'zı saatlara münhasır olmayıp sabaha kadar mümtedd olduğu, lâzımı fâidei haber kabîlinden

olarak, iş'ar edilmek fâidesi bulunacağı inkâr olunamaz. İşte kadir gecesi büyük büyük mukaddetarın ta'yin

ve infazı zımında her emirden me'muriyyeti haiz Melâikenin ve ruhun peyderpey nüzuliyle Arz üzerinde

büyük bir tazyîk husule getiren fevkal'âde büyük bir ruhaniyyete mazhar ve sabah oluncuya kadar böyle

hayır ve selâmet olan büyük bir gecedir. Böyle bir gecenin sabahı ise mahzı hayr-u selâmet olacağı

evleviyette sâbit olur. Ya'ni bura da hayr-u selâmet ma'nasına nazaran «hattâ» gayesinde mefhumı

muhalif yoktur, hattâ gece mefhumuna nazaran ıskatı mavera ifade ederse de asıl masîka leh olan hayr-u

selâmet mefhumuna nazaran ıskat için değil, meddi hukm içindir. Zira « وَالصُّبْحُ إِذَا اسْفَرَ »

ve « وَالضُّحَى » kasemlerinden de müsteban olduğu üzere fecrin tulûu ve sabahın isfari ve duhanın

intişarı âdeten bişaret delilidir. Netekim Râzînin nakli vechile bu gecenin gündüzünü istitba' etmesi

mes'elesinde imam Şa'bî demiştir ki: Evet gündüzü de gecesi gibidir. Bunun selâm-u selâmet olmasına

verilen ma'nalar şunlardır: -1, Melâikenin mü'minlere selâm ve duâsının kesreti -2, Şûrur ve afattan sâlim

olmak ma'nasına aynı selâmet ve menfeat ve hayr olması ki Şeytanın tasallutundan selâmet ma'nası da

bunda dahildir. -3, Ebumüslimin kavline göre müz'ic rüzgârlardan, saikalardan ve bunlara mümasil

ezâlardan sâlim olmasıdır. -4, eczasından her birinde ıbadet bin aydan hayırlı olmakta tefavütten sâlim

olmasıdır. Çünkü diğer gecelerde farz sülûsi evvelinde, nefil evsatında, duâ seherde olmak

müstehabdır.

Şu da ma'lûm olsunki bu mubarek gecede duâ mesnundur. O icabet vakıtlarından birisidir. İmam Ahmed ve sahih diyerek Tirmizî, ve nese'î ve İbni Mâce ve daha diğeri Hazreti Aişeden şöyle rivayet etmişlerdir

demiştirki: yaresulallah! Dedim; kadir gecesine rastlarsam ne diyeyim? Buyurdu ki: «

اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفْوٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي = Allahım sen afüsün, afvi

seversin, benden afiv buyur, de!» . Kezlik namaz ve sair envai ibadat ile cehd ederek çalışmak da

mesnundur. Süfyani sevrî demiştirki, o gece duâ güzel olur. Resuli ekrem sallallâhü aleyhi vesellem

Hazretleri Ramazan geceleri cehd ile çalışır, ve tertil ile Kur'an okurdu, rahmet âyeti geçtikçe ister, azâb

âyeti geçtikçe teavvüz ederdi. İbni Receb de demiştirki: ekmele olan namaz, kıra'et, duâ, tefekkür beynini

cem' etmektedir. Aleyhissalâtu vesselâm bunların hepsini yapardı. Bahusus aşrı ahırde daha ziyade yapardı.

Ba'zıları demişlerdirki teravih ile kıyam husule gelir, beyhekî enes ibni Mâlik radiyallâhü anhten şöyle

rivayet etmiştir: Resulullah buyurduki her kim şehri Ramazan çıkıncaya kadar akşam ve yatsu namazlarını

cema'at ile kılarısa Kadir gecesinden çok bir hazz alır. Mâlik ve İbni ebî şeybe ve İbni zencûye ve beyhekî

sayıd ibni müseyyebden rivayet eylemişlerdirki: Kadir gecesi yatsu namazında cema'atta hazır bulunan

ondan nasîbini almış olur. İbni Haceri heytemî rahmetullahi aleyh Tuhfetülmuhhtacde derki: Kadir gecesini

görene ketm etmesi mesnuntur. Onun kemaliyle fadlına ancak Allah te'alânın muttali' kıldığı kimseler nâil

olur. اه . Kadir gecesini görmek ne demek olduğu hakkında da ulemâ hayli bahisler yapmışlardır.

Âlûsînin beyanı vechile zâhir olan budurki: onu görmek demek ona mahsus olan envar ile Melâikenin nüzulü gibi hasaise ilmi ifade eden alâmatı görmek yâhud öyle bir ilmi ifade eden ve hakikatı ancak ehline ma'lûm olan bir keşfe irdemektir.

Sh:»5983

Kadir gecesi meşhuru vechile Kur'anın nâzil olduğu veya sabahında Bedr zaferinin vuku' bulduğu gece olduğuna göre o bir kerre olmuş geçmiştir. Her sene Remazanda olacak olan onun şeref ve hatırasıdır demek olur. Netekim ba'zıları onun bir kerre olup mürtefi' olduğuna kail olmuşlardır. Lâkin kadir gecesi onlardan dolayı değil, onlar kadir gecesine müsadif olmuş olduğuna göre de Leyleikadir bütün sene içinde gizli olup en ziyade Ramazanda ve en ziyade aşri ahîrde ve en ziyade yirmi yedinci veya sonuncu gece olmak ihtimali aaleb bulunan mübarek bir takdir gecesi olarak tekerrür ederki ma'ruf olan cumhur kavli de budur. « خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ » âyetinden zâhir olan da bu gecenin seyyidüleyyam olan Cum'a ve Arefe gecelerinden de efdal olmasıdır. Maamafih bunda da hayli münakaşa edilmiştir. Bu âyet mucebince bunun Mi'rac gecesinden de efdal olması iktiza eder. Fakat yukarılarda da geçtiği üzere Resulullah hakkında Mi'rac gecesi efdal, ümmet hakkında da kadir gecesi efdal olduğu söylenmiştir. Lâkin

kadir gecesi sene içinde devr eder gizli bir gece olduğuna göre bu azîm vukuatın hepsi birer kadir
gecesine tesadüf etmiş olmak bütün ihtilâfı ref' edecek olan en güzel bir vecih olmuş olur. Bunlar içinde
Kur'anın ilk nâzil olduğu kadir gecesi ise hepsinden efdal olan yekâne kadir gecesi olmak gerektiği her
Ramazanın yirmi yedinci gecesi olmak gerektiği her Ramazanın yirmi yedinci gecesi bunun devri senevîsi
olmak şerefiyle hafî olan kadir gecesine isabeti en ziyade melhuz bulunan bir gece olduğu cihetle
ekseriyet kavli burada toplanmıştır. Bunun gündüzünde de gecesi gibi duâ ve ibadet ile mücahede
mesnun olur. Ki bunda ihtilâfı metali' hasebiyle husule gelen tefavüt de bertaraf edilmiş olur. Zira
ma'lûmdurki arz üzerinde bir yerde gece olurken diğer bir yerde gündüz olur her iklimde bulunan kendi
gecesini ihya ile aynı hayr-ü selâmetten müstefid olabilirse de gündüziyle Sh:»5984

beraber hesab olunmak icabet için daha ihtiyatlı demektir.

Bütün bu beyandan sonra Sûrenin makabline rebtından çıkacak olan ma'nâ da şu olur: o okunması emr
olunan Kuranı böyle bir kadir gecesinde indiren biz rabbın azîmüştân olduğumuz için ancak bize secde et
ve yaklaş. Bu ma'nada ise Mi'rac Gecesinde daha yüksek olduğunu anlamak kabil olur. Cenabı Allah biz
kullarını da leylei kadrin hayr-ü fadlına iren ibadî salihîni zümresine ilhak eyliye. Âlûsînin kaydettiği vechile

Sofıyye istilâhında Leylei kadir sâlikin mahubı hakka nisbetle kadr-ü mertebesini tanıyacağı bir tecellî

hasa irdiği gecedir ki o gece sâlikin aynı cem'a ve ma'rifette bâliğler makamına ilk duhûlü vaktidir. Netekim

İbni Fârid bu ma'nada şunu ne güzel söylemiştir:

و كل الليالى ليلة القدر ان دنت كما كل ايام اللقا
يوم جمعة

Eğer o sevgili yaklaşırsa bütün geceler Kadir gecesidir. Nasıl ki bütün lika günleri Cum'a günüdür.

Şeyhın bu beytinde Cum'a gününün Leylei kadirde efdal olması kavline de işaret vardır. «

«وَاللَّهُ الْهَادِي وَلَا مَقْصُودَ إِلَّا هُوَ.» "Allah doğru yolu gösterendir, ancak

maksûda şâyân O'dur."